

РОЗДІЛ 4. РОЗВИТОК ПРОДУКТИВНИХ СИЛ
І РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКАОЦІНЮВАННЯ ПРОДУКТИВНОСТІ ПРАЦІ ПРИЧОРНОМОРСЬКОГО
ЕКОНОМІЧНОГО РЕГІОНУ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ РОЗВИТКУ УКРАЇНИEVALUATION OF LABOR PRODUCTIVITY OF THE BLACK SEA ECONOMIC
REGION AT THE CURRENT STAGE OF UKRAINE'S DEVELOPMENT

У статті проаналізовано основні показники, що характеризують розвиток Причорноморського економічного регіону, які дали змогу отримати інформацію щодо внеску його суб'єктів, зокрема суб'єктів Одещини, Миколаївщини та Херсонщини, в економіку України, такі як зайнятість, створення валового регіонального продукту. Здійснено розрахунок реального розміру продуктивності праці (з урахуванням рівня споживчих цін та рівня тіньової економіки) по Україні та Причорноморському економічному регіону, зокрема по Одеській, Миколаївській та Херсонській областях. Розраховано темпи приросту (зменшення) продуктивності праці по Україні та Причорноморському економічному регіону, проаналізовано відповідну динаміку. Проведено порівняння продуктивності праці щодо окремих країн світу в доларах США за паритетом купівельної спроможності з розрахованим гіпотетичним значенням по Україні на прикладі 2019 року. Проведено SWOT-аналіз розвитку Причорноморського економічного регіону задля визначення основних сильних і слабких його сторін, можливостей і загроз, що є основою визначення стратегічних пріоритетів та резервів зростання продуктивності праці.

Ключові слова: Причорноморський економічний регіон, продуктивність праці, зайнятість, валовий регіональний продукт, SWOT-аналіз.

В статье проанализированы основные показатели, характеризующие разви-

тие Причерноморского экономического региона, которые позволили получить информацию о вкладе его субъектов, в частности субъектов Одесской, Николаевской и Херсонской областей, в экономику Украины, такие как занятость, создание валового регионального продукта. Осуществлен расчет реального размера производительности труда (с учетом уровня потребительских цен и уровня теневой экономики) по Украине и Причерноморскому экономическому региону, в частности по Одесской, Николаевской и Херсонской областям. Рассчитаны темпы прироста (убыли) производительности труда по Украине и Причерноморскому экономическому региону, проанализирована соответствующая динамика. Проведено сравнение производительности труда по отдельным странам мира в долларах США по паритету покупательной способности с рассчитанным гипотетическим значением по Украине на примере 2019 года. Проведен SWOT-анализ развития Причерноморского экономического региона с целью определения основных сильных и слабых его сторон, возможностей и угроз, что является основой определения стратегических приоритетов и резервов роста производительности труда.

Ключевые слова: Причерноморский экономический регион, производительность труда, занятость, валовой региональный продукт, SWOT-анализ.

УДК 331.101.6

DOI: <https://doi.org/10.32843/bses.58-32>

Заюков І.В.

к.е.н., доцент,
доцент кафедри безпеки
життєдіяльності
та педагогіки безпеки
Вінницький національний технічний
університет

Zayukov Ivan

Vinnitsia National Technical University

The article analyzes the main indicators that characterize the development of the Black Sea economic region (BSEER), which allowed to obtain information on the contribution of its subjects, in particular Odesa, Mykolaiv and Kherson regions in the economy of Ukraine, in particular employment, creation of Gross regional product. The calculation of the real size of labor productivity (taking into account the level of consumer prices and the level of the shadow economy) in Ukraine and the BSEER, in particular in Odessa, Mykolaiv and Kherson regions. The rates of growth (decrease) of labor productivity in Ukraine and the BSEER are calculated and the corresponding dynamics is analyzed. A comparison of labor productivity in individual countries of the world in US dollars at purchasing power parity (PPP) with the calculated hypothetical value for Ukraine, on the example of 2019. The BSEER at this stage of Ukraine's development ensures the creation of about 9% of gross regional product; it is home to about 11% of the country's population; it employs about 12% of the labor force aged 15–70 (almost one in eight is employed in Ukraine). Real labor productivity in Ukraine, taking into account the consumer price index and the level of the shadow economy in 2019 amounted to 12.29 thousand dollars. US per one employee aged 15–70 years, in particular for such subjects of the BSEER as: Odessa – 9.58 thousand dollars USA; Mykolaiv region – 9.25 thousand dollars USA, Kherson region – 6.84 thousand dollars USA. The calculated values of labor productivity in PPP are lower compared to Ukraine and have unstable dynamics of development due to the unstable political and socio-economic situation in the country and in the world, in particular the spread in 2019–2020 of the infectious disease COVID-19. The comparison of LP for individual countries of the world with the hypothetically calculated corresponding value for Ukraine for PPP, which was projected in 2019 at the level of 38.7 thousand dollars. The United States, which is almost five times less than in developed countries, including Ireland, Denmark and Luxembourg. Taking into account the volume of the shadow economy, LP in 2019 for Ukraine would hypothetically increase by 42.9% and would amount to 55.3 thousand dollars USA. A SWOT-analysis of the development of the BSEER was conducted, which made it possible to find strategic priorities for the growth of LP volumes, in particular, the intensification of cross-border cooperation and increasing export potential; ensuring the development of machine-building, chemical, food industry and agriculture, in particular, increasing the capacity of winemaking; promoting the increase in the production of alternative energy sources (wind, water, solar energy); creating preconditions for the development of recreational and tourist base and transport system, in particular sea and river. It is determined that the issue of creating a wide network of free economic zones needs special attention.

Key words: Black Sea economic region, labor productivity, employment, gross regional product, SWOT-analysis.

Постановка проблеми. За даними фахівців НБУ [1], головною проблемою, яка перешкоджає розвитку економіки, зокрема ринку праці, є низька

продуктивність праці (ГП) особливо порівняно з розвиненими економіками світу. За показником продуктивності праці Україна, за даними фахівців МОП

у 2019 році, не увійшла до першої сотні країн світу та має найнижчий його рівень серед країн-членів ЄС, а також своїх найближчих сусідів. Саме наведена інформація та оцінювання продуктивності праці України, зокрема її важливого суб'єкта – Причорноморського економічного регіону (ПЕР), визначають актуальність вибраної теми дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам пошуку резервів росту ПП займалось багато вчених, фахівців, експертів, вона стала предметом уваги зарубіжних науковців, таких як М. Бейтлі, Г. Гант, Б. Генкін, Ф. Гілбрейт, П. Друкер, Г. Емерсон, М. Іоффе, Я. Карнаї, А. Кембелл, Р. Колосова, К. Куросава, А. Лоулер, Л. Туроу, Ф. Махлуп, М. Мескон, П. Самуельсон, С. Струмилін, Ф. Тейлор, А. Файоль. Різні аспекти окресленої проблематики досліджували такі українські вчені, як Д. Богиня, В. Беседін, Н. Гвоздик, О. Грішнова, В. Дієсперов, О. Дороніна, О. Дяків, Т. Заяць, Е. Качан, А. Колот, Т. Кір'ян, Е. Лібанова, Л. Лісогор, В. Онікієнко, О. Макарова, Л. Семів, М. Семикіна, Л. Шаульська, Д. Шушпанов. Разом із системними дослідженнями проблематики продуктивності праці в різних контекстах, зокрема впливу тіньової економіки [2], трудової міграції [3], важливим нині залишається оцінювання реального рівня ПП в окремих економічних регіонах України, зокрема Причорноморського.

Постановка завдання. Метою дослідження є оцінювання ПП ПЕР з урахуванням інфляції та

тіньової економіки на сучасному етапі розвитку України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Причорноморський економічний регіон займає унікальне економіко-географічне положення (має вихід до Чорного й Азовського морів (забезпечує Україні вихід на світові ринки, зокрема Європи, Азії, Америки), межує з Центральним, Подільським та Придніпровським економічними регіонами, має границі з Молдовою, Румунією і Росією), що дає неймовірно великі економічні можливості для економічного розвитку, зокрема збільшення обсягів ПП. Перш ніж приступити до оцінювання ПП ПЕР, проаналізуємо основні показники, що визначають соціально-економічний розвиток та внесок регіону в економіку України (табл. 1).

Отже, аналізуючи основні показники розвитку ПЕР у 2019 році, які наведені в табл. 1, можемо сказати, що серед ПЕР найбільш лідируючу позицію має Одеська область, в якій зайнято 6,2% усієї робочої сили України віком 15–70 років та створюється 4,8% ВРП, що в 2,09 рази більше порівняно з Миколаївською областю та в 3,14 рази більше порівняно з Херсонською областю.

Крім того, за іншими показниками ПЕР Одещина має вищий обсяг скорочення чисельності населення порівняно з Миколаївською та Херсонською областями (мінус 12 153 осіб); нижчий рівень зайнятості порівняно з Миколаївською областю на 0,8 в. п. та з Херсонською областю на 0,6 в. п.; ниж-

Таблиця 1

Аналіз показників, що визначають розвиток ПЕР та їх внесок в економіку України (станом на 1 січня 2020 року)¹

Показник	Області України			
	Україна	Одеська	Миколаївська	Херсонська
	Значення			
1. Чисельність населення, осіб	41 902 416,0	2 377 230,0	1 119 862,0	1 027 913,0
2. Природний рух населення, осіб	-272 297,0	-12 153,0	-9 121,0	-7 653,0
3. Зайняте населення віком 15–70 років, тис. осіб	16 578,3	1 020,1	499,6	455,3
4. Рівень зайнятості населення віком 15–70 років, %	58,2	58,3	59,1	58,9
5. Середня заробітна плата, грн.	12 263,61	11 103,09	12 833,3	9 827,89
6. Валовий регіональний продукт (ВРП) у 2018 році, млн. грн.	3 560 596,0	173 241,0	79 916,0	55 161,0
7. Індекс фізичного обсягу (ІФО) ВРП у 2019 році, % ²	103,2	101,8	104,3	101,9
8. ВРП з урахуванням ІФО у 2019 році, млн. грн.	3 674 534,1	176 359,3	83 352,4	56 209,1
9. Індекси споживчих цін, %	99,8	100,2	99,4	99,6
	Внесок показників ПЕР в економіку України			
10. Питома вага населення, %	100	5,7	2,7	2,5
11. Питома вага зайнятого населення, %	100	6,2	3,01	2,7
12. Питома вага ВРП, %	100	4,8	2,3	1,53

Примітка: 1 – без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим і м. Севастополя; 2 – дані попередні, остаточні дані щодо показників ВРП за 2019 рік будуть оприлюднені Держстатом у третій декаді березня 2021 року
Джерело: складено автором та розраховано на основі даних [4]

чий рівень середньої заробітної плати порівняно із середнім значенням по Україні на 9,46% та Миколаївською областю на 15,58%, але при цьому має вищий рівень порівняно з Херсонською областю на 11,48%, або на 1 275,2 грн.; нижчий рівень ІФО ВРП порівняно із середнім значенням по Україні на 1,4 в. п. та порівняно з Миколаївською областю на 2,5 в. п.; вищий рівень індексу споживчих цін як порівняно із середнім значенням по Україні (на 0,4 в. п.), так і порівняно з Миколаївською областю (на 0,8 в. п.) та Херсонською областю (на 0,6 в. п.). Отже, Одещині необхідно покращувати показники соціально-економічного розвитку порівняно із середнім значенням по Україні, а Миколаївщині та Херсонщині – збільшувати обсяги ВРП та забезпечувати зростання його питомої ваги в загальній структурі ВРП по Україні. Одним із потужних резервів, що дасть змогу це зробити, є підвищення ефективності використання робочої сили, тобто забезпечення зростання ПП.

Під час оцінювання продуктивності праці ПЕР вибираємо такий показник, як ВРП на одного зайнятого працівника, який, відповідно до логіки дослідження у статті, можна розрахувати шляхом відношення ВРП у постійних цінах задля проведення динамічного аналізу ПП або ВРП у фактичних цінах задля проведення статичного аналізу до кількості зайнятого населення віком 15–70 років за відповідний період. Під час розрахунку ПП ПЕР було враховано такий показник, як рівень тіньової економіки (ТЕ) (у відсотках від обсягу офіційного ВВП), який був визначений Мінекономіки за методом «Витрати населення – роздрібний товарообіг» («ВН – РТ»). Проаналізуємо рівень ТЕ за даними Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України, який наведено на рис. 1.

Отже, дані, наведені на рис. 1, свідчать про те, що за методом «ВН – РТ» рівень ТЕ України у 2019 році становив 43%, що є досить високим значенням, тобто кожна друга гривня, яка обертається в реальному секторі економіки, не підпадає під офіційну статистику, зменшуючи обсяги реального ВРП та посилюючи процеси некерованості економічних процесів України. Про підтвердження відповідних офіційних даних та їх реалістич-

ність свідчать дослідження Київського міжнародного інституту соціології (КМІС) у березні-травні 2019 року [6] серед керівників та топ-менеджерів підприємств в Україні. Так, за Південним регіоном України рівень ТЕ у 2018 році становив 44,7% проти 43,5% у 2017 році. Основними складовими частинами ТЕ стали ухилення від сплати податків; приховування чисельності зайнятих працівників; приховування нарахованої і виплаченої заробітної плати. Наступним важливим показником, який буде враховано під час розрахунку ПП ПЕР, є індекс інфляції, наведений у табл. 2.

Задля більш наочного відображення отриманих результатів щодо визначення реального обсягу ПП ПЕР побудуємо рис. 2.

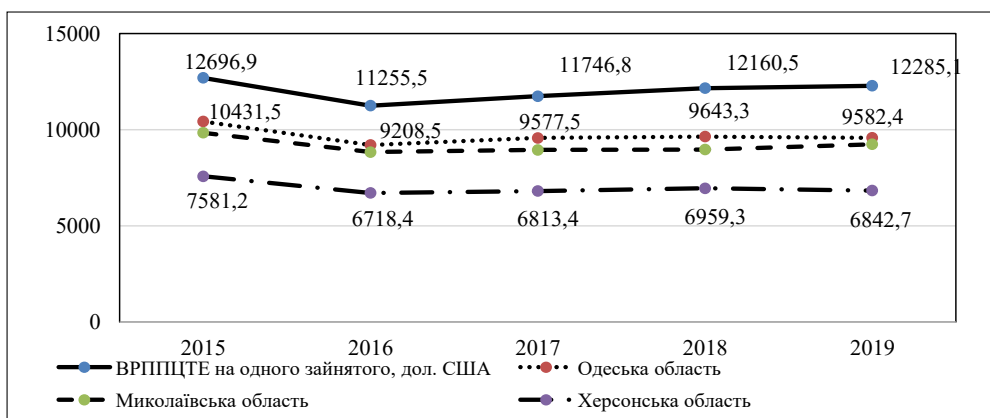
Дані рис. 2 дають підстави зробити висновки, що розраховане значення ПП на прикладі ПЕР свідчить про те, що воно нижче, ніж його середнє значення по Україні. Найбільший рівень ПП серед ПЕР фіксується на Одещині, а найнижчий – на Херсонщині. Так, у 2019 році ПП загалом по Україні становила 12 285,1 дол. США, тоді як на Одещині – 9 582,4 дол. США (на 22% менше порівняно із середнім значенням по Україні), на Миколаївщині – 9 247,2 дол. США (на 24,7% менше порівняно із середнім значенням по Україні), на Херсонщині – 6 842,7 дол. США (відповідно, менше в 1,8 рази порівняно із середнім значенням по Україні). Крім того, динаміка цього показника протягом 2015–2019 років має нестабільний характер як по Україні, так і по ПЕР, тобто у 2016 році обсяги ПП зменшились порівняно з 2015 роком, у 2017–2018 роках мали тенденції до збільшення (по Україні), а по ПЕР у 2019 році ПП вони почали зменшуватись. Розраховані темпи приросту (зменшення) ПП по Україні та ПЕР наведено на рис. 3.

Дані рис. 3 показують, що у 2016 році порівняно з 2015 роком темпи зменшення ПП по Україні становили -11,4%, зокрема на Одещині – -11,7%, на Миколаївщині – -10,2%, на Херсонщині – -11,4. Отже, за відповідний період серед ПЕР Одещина мала більші темпи падіння ПП. Іншою важливою тенденцією розвитку ПП є те, що протягом 2017–2019 років темпи приросту ПП по Україні зменшувались із 4,4% у 2016–2017 роках

Рис. 1. Рівень тіньової економіки України у 2015–2019 роках від офіційного ВВП, %

Джерело: складено автором за [5]

Рис. 2. Динаміка продуктивності праці по Україні та ПЕР, дол. США на одного зайнятого віком 15–70 років

Джерело: авторські розрахунки на базі статистичного матеріалу [4; 5]

Таблиця 2

Розрахунок реального рівня ПП ПЕР у 2015–2019 роках¹

Показник	Роки				
	2015	2016	2017	2018	2019
ВРП у фактичних цінах, млн. грн.	1 988 544,0	2 385 367,0	2 983 882,0	3 560 596,0	3 674 534,1
зокрема, Одеська область	99 761	119 800	149 530	173 241	176 359,3
Миколаївська область	48 195	57 815	69 371	79 916	83 352,4
Херсонська область	32 215	38 743	47 868	55 161	56 209,1
Індекс споживчих цін (за регіонами), %	143,3	112,4	113,7	109,8	104,1
Одеська область	144,6	113,6	114,6	109,3	103,9
Миколаївська область	143,5	112,2	113,5	109,4	103,8
Херсонська область	145,8	112,8	114,4	109,5	103,3
Рівень тіньової економіки, визначений за методом «ВН – РТ», %	57	51	48	46	43
Чисельність зайнятого населення України, тис. осіб	16 443,2	16 276,9	16 156,4	16 360,9	16 578,3
Одеська область	1 016,2	1 000,6	986,6	1 001,9	1 020,1
Миколаївська область	508,7	498,1	489,7	496,2	499,6
Херсонська область	445,8	441,0	442,2	439,5	455,3
Офіційний курс гривні щодо долара США (середній за період)	21,844	25,551	26,597	27,200	25,8
ВВП у приведених цінах 2019 року, млн. грн.	2 904 792,1	3 100 050,3	3 410 630,8	3 706 580,4	3 674 534,1
Одеська область	147 488,9	155 911,1	169 810,3	179 997,4	176 359,3
Миколаївська область	69 695,6	74 516,3	78 775,8	82 952,8	83 352,4
Херсонська область	47 022,7	50 134,2	54 145,2	56 981,3	56 209,1
ВРП у приведених цінах 2019 року з урахуванням обсягів тіньової економіки (ВРППЦТЕ), млн. грн.	4 560 523,6	4 681 076,0	5 047 733,6	5 411 607,4	5 254 583,8
Одеська область	231 557,6	235 425,8	251 319,2	262 796,2	252 193,8
Миколаївська область	109 422,1	112 519,6	116 588,2	121 111,1	119 193,9
Херсонська область	73 825,6	75 702,6	80 134,9	83 192,7	80 379,0
ВРППЦТЕ, млн. дол. США	208 776,9	183 205,2	189 785,8	198 956,2	203 666
Одеська область	10 600,5	9 214,0	9 449,2	9 661,6	9 775,0
Миколаївська область	5 009,3	4 403,7	4 383,5	4 452,6	4 619,9
Херсонська область	3 379,7	2 962,8	3 012,9	3 058,6	3 115,5
ВРППЦТЕ на одного зайнятого, дол. США	12 696,9	11 255,5	11 746,8	12 160,5	12 285,1
Одеська область	10 431,5	9 208,5	9 577,5	9 643,3	9 582,4
Миколаївська область	9 847,3	8 841,0	8 951,4	8 973,4	9 247,2
Херсонська область	7 581,2	6 718,4	6 813,4	6 959,3	6 842,7

Примітка: 1 – дані наведено без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та частини тимчасово окупованих територій у Донецькій та Луганській областях

Джерело: авторські розрахунки на базі статистичного матеріалу [4; 5]

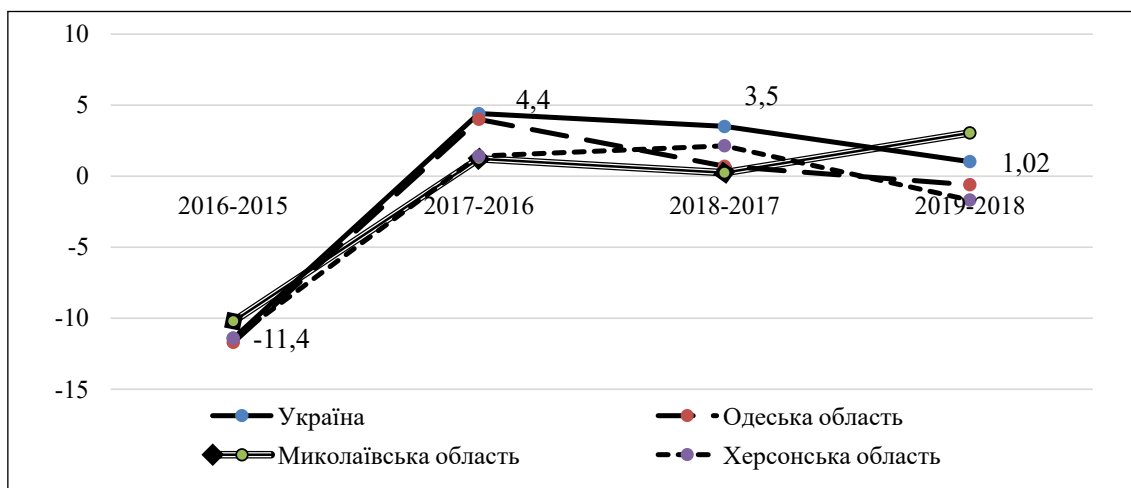

Рис. 3. Динаміка темпів приросту (зменшення) ВП по Україні та ПЕР у 2015–2019 роках, %
Джерело: авторські розрахунки на базі статистичного матеріалу [4; 5]

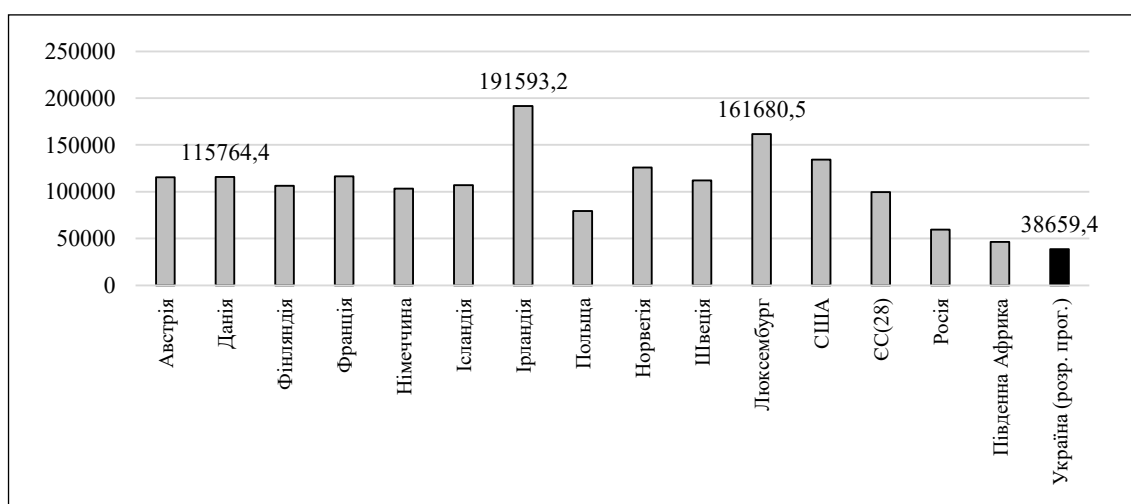

Рис. 4. Порівняння ВВП по окремих країнах світу (ВВП на одного зайнятого), 2019 рік, дол. США за ПКС

Джерело: складено автором за джерелом [8] та розраховано за джерелами [4; 5; 7]

до 1,02 у 2018–2019 роках. Серед ПЕР темпи приросту ВП у 2019 році порівняно з 2018 роком зафіксовано лише в Миколаївській області, а саме 3,05%; на Одещині відбулось падіння ВП (темп зменшення), а саме -0,6%, на Херсонщині – -1,68%. Далі проаналізуємо рівень ВП у 2019 році в окремих країнах світу та в Україні. Дані по країнах світу відображені за ПКС (розраховується як відношення номінальних витрат до ПКС та показує витрати реальні країн у мільярдах доларів США). Відповідні розрахунки здійснюються світовими фінансовими організаціями, зокрема Світовим Банком (СБ) та Міжнародним Валютним Фондом. Так, за даними СБ, на 1 січня 2018 року сукупний обсяг ВВП України за ПКС становив 504,4 млрд. дол. США, або 0,4% світового ВВП чи близько 2% Європейського та Центрально-Азійського регіонів [7].

Задля визначення рівня ВВП України і ПЕР за ПКС у 2019 році та по окремих країнах світу проведемо такий розрахунок. Так, у 2017 році обсяг ВВП України становив 2 983 882 млн. грн., або 112,18 млрд. дол. США. (2 983 882 : 26,6). Тоді співвідношення ВВП України за ПКС та ВВП України буде становити 4,5 (504,4 : 112,18). Гіпотетично приймаємо це співвідношення для порівняння ВП по окремих країнах світу у 2019 році та України, зокрема ПЕР за ПКС (рис. 4). В цьому разі ВП за ПКС для України буде прогнозовано дорівнювати 38,7 тис. дол. США.

Отже, серед наведених країн світу на рис. 4 Україна має нижчий рівень ВП за ПКС у 2019 році, який гіпотетично становить 38 659,4 дол. США, що менше рівня Ірландії в 4,96 рази, Люксембургу – в 4,2 рази, країн-членів ЄС (28) – в 2,6 рази, Польщі – в 2,05 рази, Росії – в 1,54 рази,

країн Південної Африки – на 16,91%. Якщо врахувати обсяги тіньової економіки, то Україна у 2019 році гіпотетично мала би ПП за ПКС у розмірі 55 282,9 дол. США на одного зайнятого, зокрема на Одещині – 43 120,8 дол. США, на Миколаївщині – 41 612,4 дол. США, на Херсонщині – 30 792,15 дол. США (на одного зайнятого віком 15–70 років).

Задля надання рекомендацій щодо розвитку ПЕР України та росту його ПП необхідно зрозуміти сильні й слабкі сторони відповідного регіону. Так, загалом сильними сторонами ПЕР є випуск машинобудівної продукції, що має передбачати відновлення й розвиток виробництва сучасних суден, верстатів, сільськогосподарських машин; розвиток хімічної промисловості та виробництва сільськогосподарської продукції, особливо овочів, фруктів, зернових культур, соняшнику, вовни. Важливим фактором розвитку ПЕР є розвиток харчової промисловості (нарощення площ з виноградом і виробництва виноградних вин та іншої конкурентоспроможної алкогольної продукції, виробництва ефірної олії, плодоовочевих і рибних консервів тощо). Особливо варто відзначити розвиток легкої промисловості та курортно-рекреаційного комплексу. Задля оцінювання перспектив розвитку ПЕР і росту його ПП проведемо SWOT-аналіз (табл. 3).

Отже, наведені в табл. 3 основні сильні й слабкі сторони, можливості та загрози для ПЕР за умови їх врахування дадуть можливість забезпечити його розвиток і сприятимуть росту ПП, зокрема, Одещини, Миколаївщини, Херсонщини та АРК.

Висновки з проведеного дослідження. ПЕР на цьому етапі розвитку України забезпечує створення близько 9% ВРП; в ньому мешкає близько 11% населення країни (тобто кожен десятий громадянин України); зайнято в ньому близько 12% робочої

сили віком 15–70 років (практично кожен восьмий зайнятий в Україні). Реальна ПП по Україні з урахуванням індексу споживчих цін і рівня тіньової економіки у 2019 році становила 12,29 тис. дол. США на одного зайнятого віком 15–70 років, зокрема, за такими суб'єктами ПЕР маємо такі дані: Одещина – 9,58 тис. дол. США; Миколаївщина – 9,25 тис. дол. США, Херсонщина – 6,84 тис. дол. США. Розраховані значення ПП по ПЕР є нижчими порівняно з Україною та мають нестійку динаміку розвитку, що обумовлено нестійкою політичною та соціально-економічною ситуацією в країні і світі, зокрема поширенням у 2019–2020 роках інфекційного захворювання COVID-19.

Здійснено порівняння ПП щодо окремих країн світу з гіпотетично розрахованим відповідним значенням по Україні за ПКС, яке прогнозовано становило у 2019 році 38,7 тис. дол. США, що майже в п'ять разів менше порівняно з розвиненими країнами світу, зокрема Ірландією, Данією, Люксембургом. З урахуванням обсягів тіньової економіки ПП у 2019 році для України гіпотетично зросла б на 42,9%, становлячи 55,3 тис. дол. США. Проведений SWOT-аналіз розвитку ПЕР дав можливість знайти стратегічні пріоритети зростання обсягів його ПП, такі як активізація транскордонного співробітництва та нарощення експортного потенціалу; забезпечення розвитку машинобудівної, хімічної, харчової промисловості та сільського господарства, зокрема нарощення потужностей виноробства; сприяння збільшенню обсягів виробництва альтернативних джерел енергії (енергії вітру, води, сонця); створення передумов для розвитку рекреаційної і туристичної бази та транспортної системи, зокрема морської і річкової. Особливої уваги потребують вирішення питання створення на базі ПЕР вільних економічних зон.

Таблиця 3

SWOT-аналіз розвитку ПЕР та росту його ПП

ВНУТРІШНЄ СЕРЕДОВИЩЕ	
Сильні сторони (S)	Слабкі сторони (W)
1. Унікальне географічне положення (вихід до Азовського й Чорного морів, тісна співпраця з Центральним, Подільським економічними регіонами та сусідніми країнами, а саме Молдовою та Румунією).	2. Тимчасова окупація Автономної Республіки Крим та нестабільна ситуація в Східному економічному регіоні (на частині Луганської та Донецької областей), втрата економічних зв'язків і ринків збуту продукції.
ВНУТРІШНЄ СЕРЕДОВИЩЕ	
Сильні сторони (S)	Слабкі сторони (W)
2. Близьке розташування ПЕР до основних енергетичних ресурсів та металургійних баз України.	2. Наявність посух, що супроводжуються суховіями й пиловими бурями.
3. Природні умови та ресурси (наявність великих річок, таких як Дніпро, Дунай, Дністер та Південний Буг, Каховського водосховища, лиманів, зокрема Хаджибейського, Дністерського, Бузького).	3. Низький рівень народжуваності й високий рівень смертності населення (депопуляція), поширеність пандемії COVID-19.
4. М'який клімат (від помірно теплого до субтропічного, що сприяє вирощуванню зернових культур, соняшника, винограду та розвитку садівництва).	4. Падіння обсягів виробництва промислових підприємств, зокрема через втрату економічних зв'язків із сусідніми країнами.
5. Наявність корисних копалин (залізни руди Керченського басейну, Балаклавське, Старокримське родовище тощо).	5. Незавантаженість підприємств енергетичного комплексу, зокрема Одеського нафтотерміналу.

6. Розвиток промислових підприємств (машинобудівний комплекс, суднобудування, верстатобудування, енергетичне та електротехнічне машинобудування, приладобудування, сільськогосподарське машинобудування, хімічна промисловість).	6. Проблеми екології, пов'язані із забрудненням довкілля промисловими підприємствами, сільськогосподарськими та побутовими відходами.
7. Розвинена освітня й наукова інфраструктура.	7. Зниження чисельності зайнятого населення й зростання обсягів трудової еміграції.
8. Розвиток сільського господарства (озима пшениця, кукурудза, соняшник, ефіроолійні культури, тютюн, овоче-баштанові культури, садівництво й виноградарство).	8. Низький рівень оплати праці та наявність соціально-економічних диспропорцій у регіоні.
9. Розвиток виноробної промисловості.	9. Недостатній рівень залучення іноземних і внутрішніх інвестицій.
10. Наявність потужного рибопереробного комплексу України.	10. Наявність проблеми нераціонального використання прісної води та її дефіцит.
11. Наявність потужного транспортного комплексу (Південний, Одеса, Чорноморськ, Херсон, Миколаїв).	11. Збільшення навантаження на курортні місця регіону через тимчасово окупований Крим та падіння обсягів туризму в Бердянську.
12. Розвинений річковий транспорт.	12. Нестабільна соціально-політична ситуація.
13. Потужний рекреаційний комплекс.	13. Соціальні проблеми населення регіону, зокрема депортованого.
14. Наявність величезної кількості туристичних об'єктів.	14. Проблеми з видобутком нафти на шельфі Чорного моря.
15. Висока соціально-економічна й політична активність населення ПЕР.	15. Проблеми приватизації, зокрема «Одеського припортового заводу», «Об'єднаної гірничо-хімічної компанії».
ЗОВНІШНЄ СЕРЕДОВИЩЕ	
Можливості (О)	Загрози (Т)
1. Наявність паромних переправ з Грузією та Болгарією, що забезпечує вихід на світові ринки.	1. Далеке розташування від західних кордонів України та низький рівень соціально-економічної взаємодії із Західним економічним регіоном.
2. Розвиток логістичних і міжнародних транспортних коридорів.	2. Розгортання економічної кризи у світі через поширення пандемії COVID-19 та її негативний вплив на Україну, зокрема через зниження експорту, падіння обсягів туризму.
3. Зростання обсягів транспортних перевезень водним транспортом.	3. Нестабільність вітчизняного законодавства, зокрема у сфері економічної діяльності.
4. Розвиток рекреаційної сфери та туризму.	4. Обмеження обсягів експорту продукції регіону в межах дії угоди про асоціацію «Україна – ЄС».
5. Розвиток альтернативних видів енергії, зокрема води, вітру й сонця.	5. Посилення тенденцій трудової міграції, зокрема моряків.
6. Нарощення обсягів виноградарства й виробництва вин та іншої алкогольної продукції на експорт.	6. Низька ефективність функціонування митниць та адміністрації морських портів України.
7. Виробництво товарів, які сприяють розвитку туристичного й рекреаційного секторів.	7. Зростання цін на енергетичні ресурси та непрозоре формування тарифів на газ («Амстердам+», «Роттердам+» тощо).
8. Наявність висококваліфікованої робочої сили.	8. Нестійкість валютного курсу, інфляційні процеси.
9. Реформа децентралізації та посилення можливостей для територіальних громад.	9. Зміна клімату (через глобальне потепління).
10. Наявність галузей промисловості, які забезпечать експортний розвиток регіону	10. Зниження рівня закордонних інвестицій та кредитних ресурсів, зокрема від СБ, МВФ, ЄС.
11. Потужні транзитні можливості регіону.	11. Зниження іміджу регіону через низький рівень захисту прав власності та захист територій від недозволеної забудови.
12. Активне членство в міжнародних організаціях.	12. Нерозвинена система зрошування земель, що гальмує експортний потенціал і залучення іноземних інвестицій у розвиток регіону.
13. Активність бізнесу у сфері внутрішньої та зовнішньої діяльності, створення передумов для розвитку вільних економічних зон.	13. Наявність у регіоні багатьох об'єктів підвищеної небезпеки, наприклад, там, де зберігається аміачна селітра (вибух у порту Бейрута у 2020 році (Ліван) несе небезпеку для Одещини).

Джерело: складено та узагальнено автором за [9; 10]

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Виступ голови НБУ на щорічній дослідницькій конференції Національного банку України та Національного банку Польщі «Ринок праці та монетарна політика» // Сайт Національного Банку України. Київ, 2020. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/vistup-golovi-nbu-na-schorichniy-doslidnitskiy-konferentsiyi-natsionalnogo-banku-ukrayini-ta-natsionalnogo-banku-polschi-rinok-pratsi-ta-monetarna-politika> (дата звернення: 02.11.2020).
2. Лісогор Л. Продуктивність праці в Україні: проблеми та перспективи підвищення. *Демографія та соціальна економіка*. 2010. № 2. С. 131–138.
3. Лібанова Е. Зовнішні трудові міграції українців: масштаби, причини, наслідки. *Демографія та соціальна економіка*. 2018. № 2. С. 10–26.
4. Населення України. Ринок праці. Національні рахунки // Сайт Державної служби статистики України. Київ, 2020. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 02.11.2020).
5. Загальні тенденції тіньової економіки в Україні у 2019 році. Київ, 2020. URL: https://ucap.io/wp-content/uploads/2020/06/1_shadow_2019.pdf (дата звернення: 02.11.2020).
6. Тіньова економіка в Україні. Результати дослідження 2019 року // Сайт Київського міжнародного інституту соціології. Київ, 2020. URL: <https://www.kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=897&page=1> (дата звернення: 02.11.2020).
7. Результати Програми міжнародних зіставлень 2017 року // Сайт Державної служби статистики України. Київ, 2020. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 02.11.2020).
8. Рівень ВВП на душу населення та продуктивність // Сайт Організації Економічного Співробітництва та Розвитку. Шато де ла Мюетт, 2020. URL: <http://www.oecd.org> (дата звернення: 02.11.2020).
9. Причорноморський економічний район // Освітній портал Класичного приватного університету. Житомир, 2020. URL: <http://www.zhu.edu.ua> (дата звернення: 02.11.2020).
10. Стратегічне дослідження регіонів України за допомогою SWOT-аналізу : колективна монографія / за ред. О. Тоцької. Луцьк : Східноєвропейський національний університет ім. Лесі Українки, 2013. Луцьк, 2013. 180 с. URL: <http://esnuir.eenu.edu.ua/bitstream/123456789/13045/5/10676.pdf> (дата звернення: 02.11.2020).

REFERENCES:

1. Sajt Nacionalnogho Banku Ukrajinu. Vystup gholovy NBU na shhorichnij doslidnycjkij konferenciji Nacionalnogho banku Ukrajinu ta Nacionalnogho banku Poljskhi "Rynok praci ta monetarna polityka" [Website of the National Bank of Ukraine. Speech of the NBU Chairman at the Annual Research Conference of the National Bank of Ukraine and the National Bank of Poland "Labor Market and Monetary Policy"]. Available at: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/vistup-golovi-nbu-na-schorichniy-doslidnitskiy-konferentsiyi-natsionalnogo-banku-ukrayini-ta-natsionalnogo-banku-polschi-rinok-pratsi-ta-monetarna-politika> (accessed 02 November 2020).
2. Lisogor L. (2010). Produktivnistj praci v Ukrajinu: problemy ta perspektyvy pidvyshhennja [Labor productivity in Ukraine: problems and prospects for improvement]. *Demography and social economy*, vol. 2, pp. 131–138.
3. Libanova E. (2018). Zovnishni trudovi migraciji ukrajinciv: masshtaby, prychny, naslidky [External labor migration of Ukrainians: scale, causes, consequences]. *Demography and social economy*, vol. 2, pp. 10–26.
4. Sajt Derzhavnoj sluzhby statystyky Ukrajinu. Naselennja Ukrajinu. Rynok praci. Nacionaljni rakhunky [Website of the State Statistics Service of Ukraine. The population of Ukraine. Labor market. National accounts]. Available at: <http://www.ukrstat.gov.ua> (accessed 02 November 2020).
5. Zagaljni tendenciji tinjovoi ekonomiky v Ukrajinu u 2019 roci [General trends of the shadow economy in Ukraine in 2019]. Available at: https://ucap.io/wp-content/uploads/2020/06/1_shadow_2019.pdf (accessed 02 November 2020).
6. Sajt Kyjivskogho mizhnarodnogho instytutu sociologhiji. Tinjova ekonomika v Ukrajinu. Rezultaty doslidzhennja 2019 roku [Website of the Kyiv International Institute of Sociology. Shadow economy in Ukraine. The results of the 2019 study]. Available at: <https://www.kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=897&page=1> (accessed 02 November 2020).
7. Sajt Derzhavnoj sluzhby statystyky Ukrajinu. Rezultaty Prohramy mizhnarodnykh zistavlenj 2017 roku [Website of the State Statistics Service of Ukraine. Results of the International Comparisons Program 2017]. Available at: <http://www.ukrstat.gov.ua> (accessed 02 November 2020).
8. Sajt Orghanizaciji Ekonomichnogho Spivrobitnyctva ta Rozvytku. Rivenj VVP na dushu naselennja ta produktivnistj [Website of the Organization for Economic Cooperation and Development. GDP per capita and productivity]. Available at: <http://www.oecd.org> (accessed 02 November 2020).
9. Osvitnij portal Klasychnogho pryvatnogho universytetu. Prychornomorsjkij ekonomichnyj rajon [Educational portal of the Classical Private University. Black Sea economic region]. Available at: <http://www.zhu.edu.ua> (accessed 02 November 2020).
10. Tocjka O. (ed.) (2013) Strateghichne doslidzhennja rehioniv Ukrajinu za dopomoghoju SWOT-analizu : kolektyvna monoghrafija [Strategic research of the regions of Ukraine with the help of SWOT-analysis: a collective monograph], Lucjk: Skhidnojevropejsjkij nacionalnjy universytet im. Lesi Ukrajinu. Available at: <http://esnuir.eenu.edu.ua/bitstream/123456789/13045/5/10676.pdf> (accessed 02 November 2020).